

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.9.3>

УДК 657.331.342

A. B. Ghevchuk,

д. е. н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування,

ПВНЗ «Вінницький фінансово-економічний університет»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5882-2168>

L. P. Myskiv,

к. е. н., доцент, старший викладач кафедри обліку та оподаткування,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4818-5468>

ЕКОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПОДАТКОВІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

A. Hevchuk,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Accounting
and Taxation, Private Higher Education Institution*

“Vinnytsia Finance and Economics University”

L. Myskiv,

*PhD in Economics, Associate Professor, Senior Lecturer of the Department of
Accounting and Taxation,*

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

ENVIRONMENTAL ACTIVITIES OF ENTERPRISES AND TAX CHALLENGES IN TIMES OF WAR

У статті досліджено ключові аспекти розвитку екологічної орієнтації суспільства, включаючи аналіз епох та їх вплив на ставлення до довкілля. Окрема увага приділяється внеску Європейського Союзу в міжнародні зобов'язання щодо кліматичних витрат. Проаналізовано результати опитувань, що відображають рівень занепокоєння населення України щодо екологічного стану в умовах війни. Також розглядається історія сплати екологічних податків в Україні за період з 2016 по 2021 рік та категорії підприємств, які є платниками екологічних податків і види забруднення, які вони спричиняють. У статті розкрито роль екологічного обліку та екологічної діяльності підприємств в умовах війни, а також оцінка перспектив розвитку цих напрямків у майбутньому. В Україні, вплив війни значно ускладнює економічні умови, тому впровадження та розвиток екологічного обліку стає важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку. Описані виклики, з якими стикаються підприємства в умовах збройного конфлікту, та їхній вплив на екологічні ініціативи, що мають важливе значення для сталого розвитку України.

Перспективи розвитку екологічної діяльності підприємств в Україні залежатимуть від здатності адаптуватися до нових реалій та викликів, які виникають у зв'язку з війною, що включатиме не лише дотримання міжнародних екологічних стандартів, але й створення нових стратегій, спрямованих на відновлення та захист довкілля.

The article discusses current problems and challenges related to the environmental activities of enterprises, in particular in the context of armed conflict. The article examines the evolution of environmental awareness of society and explores different stages of society's development through the prism of environmental orientation. In this context, changes in the environmental approach at different stages

of history, from the industrial revolution to the current requirements of sustainable development, are considered.

Particular attention is paid to the role of international commitments, in particular the European Union's contribution to global climate initiatives, which emphasizes not only the importance of international cooperation in addressing environmental issues, but also shows how international commitments can influence national policies of individual countries.

The article presents an analysis of public opinion polls, which show that a significant part of the Ukrainian population is concerned about the state of the environment, which has become especially important in the context of military operations. The war in Ukraine has exacerbated a number of systemic problems that affect the ability of the state and business to respond effectively to environmental challenges. In the context of the military conflict, many businesses are forced to seek a compromise between the need to maintain economic activity and compliance with environmental standards.

The historical analysis of environmental taxation in Ukraine, in particular for the period from 2016 to 2021, shows that the state has taken certain steps to strengthen environmental control and increase the responsibility of enterprises for environmental pollution. However, military operations have significantly complicated this process, creating new challenges for the implementation of environmental initiatives. In particular, the categories of enterprises that pay environmental taxes and the types of pollution they cause are considered. In times of war, these issues become even more important, as significant damage to infrastructure and industrial facilities leads to significant environmental damage.

The article considers the role of environmental accounting in the activities of enterprises, as it plays a key role in systematizing data on the environmental impact of enterprises, which allows not only to increase the transparency of environmental activities but also to make them more efficient. In Ukraine, the impact of the war has

significantly complicated the economic environment, so the introduction and development of environmental accounting is becoming an important tool for sustainable development.

Thus, the challenges associated with the war are significant, but the development of environmental awareness and the improvement of environmental accounting can contribute to Ukraine's recovery from the conflict and ensure sustainable development in the future.

Ключові слова: *екологічний облік, екологічна діяльність, екологічний податок, екологія, забруднення, навколишнє середовище*

Keywords: *environmental accounting, environmental tax, ecology, pollution, environment*

Постановка проблеми. Екологічна діяльність стає дедалі важливішим аспектом сучасного суспільства, спрямованим на збереження та відновлення природного середовища, що забезпечує широкий спектр заходів та ініціатив, спрямованих на збереження, захист і відновлення навколишнього середовища, зменшення забруднення, раціональне використання ресурсів та підвищення екологічної свідомості населення. Також екологічна діяльність охоплює різні аспекти, зокрема: зменшення забруднення, раціональне використання природних ресурсів, збереження біорізноманіття, впровадження екологічно чистих технологій та освіта громадян про важливість екологічної свідомості. Дана діяльність є відповіддю на глобальні виклики, спричинені індустріалізацією та збільшенні популяції населення, що загрожує сталому розвитку і екологічній рівновазі.

Ведення бухгалтерського обліку екологічної діяльності на макrorівні є важливим через низку причин. По-перше, це сприяє інтеграції екологічних показників в економічну статистику країни, що дозволяє точніше оцінити вплив

економічної діяльності на довкілля. По-друге, такий облік дає можливість державним органам розробляти більш ефективну екологічну політику, яка враховує реальні екологічні витрати і потреби. По-третє, ведення екологічного обліку допомагає у формуванні прозорої системи екологічних податків та платежів, що стимулює підприємства до зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Саме тому ведення бухгалтерського обліку екологічної діяльності є актуальною проблемою дослідження через необхідність інтеграції екологічних аспектів у фінансову звітність підприємств. Зростаючий вплив людської діяльності на довкілля вимагає прозорості та відповідальності з боку бізнесу, що можливо досягнути лише через точне відображення екологічних витрат та зобов'язань у бухгалтерському обліку. Крім того, з урахуванням міжнародних стандартів і вимог сталого розвитку, виникає потреба у розробці нових підходів до обліку, що враховують екологічні ризики та вплив на природні ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням зв'язків між бухгалтерським обліком, організаціями та суспільством займались Честейн К. [1], Гамблінг Т. [2], Уллман А. [3], Діркс М. і Престон Л. [4]. У своїй праці Хопкінс А. [5] зазначив, що бухгалтерський облік пов'язаний через торгівлю квотами на викиди вуглецю, і його участь, ймовірно, зростатиме. Крім того, ведуться активні дебати про те, що для порятунку планети потрібно рухатися в напрямку глибоко зеленої екологічної позиції [6].

Метою статті є дослідження аналіз екологічного обліку, екологічних податків та екологічної діяльності, які є невід'ємними елементами функціонування сучасних підприємств та організацій, особливо в контексті війни. Дослідження зосереджено на підвищенні відповідальності бізнесу перед суспільством, покращенні його ефективності та конкурентоспроможності, а також на вирішенні глобальних екологічних викликів. Особлива увага

приділяється труднощам, пов'язаним зі сплатою екологічних податків в умовах війни, та їхньому впливу на екологічну діяльність українських підприємств.

Основні результати дослідження. Виникнення екологічної діяльності бере початок у XIX столітті та пов'язане з усвідомленням наслідків індустріалізації. В той час швидкий промисловий розвиток і неконтрольоване використання природних ресурсів призвело до серйозного забруднення води, повітря та деградації земель. Зростання таких екологічних проблем викликало занепокоєння вчених, політиків і громадськості, що призвело до появи перших екологічних рухів у другій половині XX століття.

Визнання впливу людини на довкілля призвело до радикального перегляду традиційних економічних, етичних та бухгалтерських припущень. У 1970-х роках, наприклад, з'явилося нове занепокоєння з приводу обмежень традиційної парадигми управління, а саме: були створені перші екологічні закони та міжнародні угоди, спрямовані на зниження негативного впливу людини на природу. В цей період також з'явилися екологічні організації, які почали активно займатися питаннями захисту довкілля. У 1990-х роках увага зосередилася на екологічних питаннях. У своїй роботі Замула І.В. [7] представила дослідження щодо характеристик епох розвитку суспільства в розрізі його екологічної орієнтації (рис. 1).

Екологічний облік на макрорівні забезпечує більш комплексний підхід до управління природними ресурсами, дозволяючи ефективніше використовувати ресурси і знижувати екологічні ризики. Він також сприяє створенню міжнародних стандартів звітності, що дозволяє країнам ефективніше співпрацювати у сфері захисту довкілля. Сьогодні екологічна діяльність є невід'ємною частиною державної політики багатьох країн та міжнародної співпраці в рамках глобальних ініціатив, таких як Паризька угода та Цілі сталого розвитку ООН, адже дозволяє контролювати вплив на екосистеми і сприяти збереженню природи для майбутніх поколінь.

Рис. 1. Характеристика епох розвитку суспільства в розрізі його екологічної орієнтації

Джерело: сформовано автором на основі: [7, с.53]

Учасники по всьому світу взяли на себе зобов'язання впроваджувати комплексні плани дій щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них, а також енергетичних планів дій та запровадити регулярний процес моніторингу. Відповідно до звіту щодо цілей сталого розвитку ООН (2023 р.) представимо міжнародний внесок пов'язаний зі зміною клімату у рис. 2.

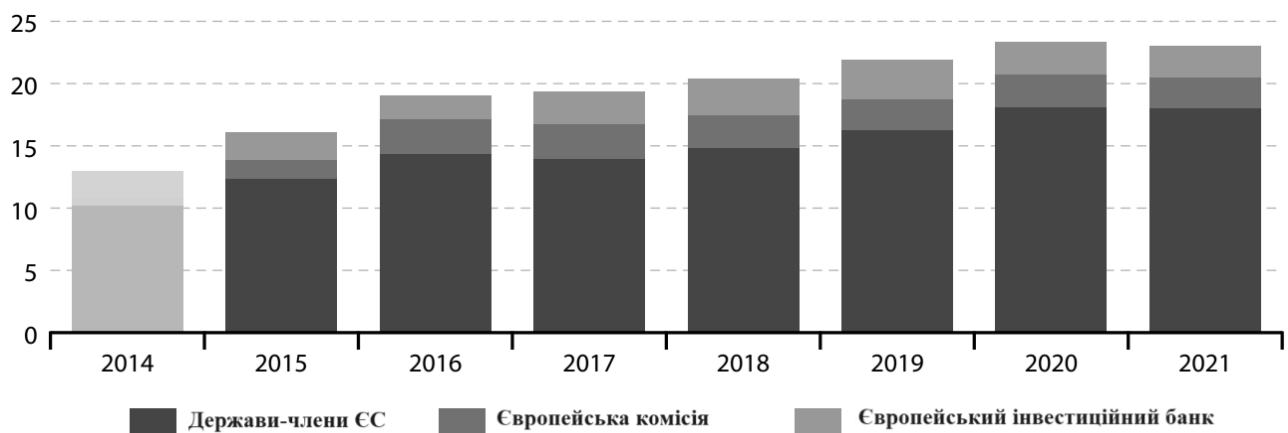

Рис. 2. Внесок до міжнародних зобов'язань щодо кліматичних витрат у розмірі 100 млрд. доларів США витрати, ЄС, 2014-2021 рр. (млрд євро)

Джерело: [8]

Інформація на рис. 2 представляє нам намір міжнародного зобов'язання щодо кліматичного фінансування відповідно до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй щодо зміни клімату (ООН) та полягає в тому, щоб уможливити та підтримати посилені дії країн, що розвиваються, для сприяння розвитку з низьким рівнем викидів та стійкості до зміни клімату [9].

На 2024 рік екологічний облік в Україні залишається важливим інструментом для моніторингу та зменшення негативного впливу підприємств на довкілля. Екологічний облік допомагає підприємствам оцінювати свої впливи на навколишнє середовище та інтегрувати ці дані в загальну фінансову звітність, що сприяє більш прозорій та відповідальній бізнес-практиці.

Екологічний облік сприяє інтеграції екологічних аспектів у загальну бізнес-стратегію, що відповідає сучасним вимогам сталого розвитку та забезпечує прозорість у взаємодії з державними органами і громадськістю.

Проблеми, пов'язані зі зміною клімату, мають тісний зв'язок з екологічною діяльністю підприємств. Зміни клімату, спричинені парниковими газами, впливають на всі сфери людської діяльності, і підприємства відіграють значну роль у цьому процесі через викиди, які вони генерують. Це змушує компанії адаптувати свої бізнес-процеси, впроваджуючи екологічно чисті технології та знижуючи негативний вплив на довкілля. Водночас екологічна діяльність підприємств стає ключовим елементом у боротьбі зі зміною клімату, оскільки вони не тільки зменшують свій вплив на навколишнє середовище, а й сприяють розвитку сталого бізнесу, що враховує екологічні ризики та можливості.

Спираючись на твердження Радея А.С. [10, с.76-77] екологічною діяльністю вважають всю сукупність діяльності з перетворення навколишнього середовища та природоохоронну діяльність людини (природокористування). Екологічна діяльність – є найважливішим чинником перетворення складних природних систем, як основа екологічного управління в системі «суспільство-природа».

Перспективи розвитку екологічного обліку в Україні пов'язані, ще і з подальшою адаптацією до європейських стандартів та посиленням державного контролю за екологічними показниками. Важливу роль відіграє підтримка міжнародних організацій, що може сприяти впровадженню нових технологій та практик для мінімізації впливу на довкілля.

Розвинені країни в постійному пошуку шляхів прогресу, які б забезпечували звичні темпи економічного зростання й водночас мінімізації негативного впливу на довкілля. Україна є країною, в якій свідомість громадян здавалось би найпершою мала б перебудуватись в екологічну свідомість через Чорнобильську катастрофу. Однак реалії вказують, що і через тридцять років українці і досі потребують даної перебудови, і цьому є теж пояснення: різні проблеми, зокрема: корупція, війна, низький рівень життя, пандемія коронавірусу COVID-19 тощо.

На даний час до екологічної діяльності входить широкий спектр активностей, а саме:

- встановлення сонячних панелей;
- купівля обладнання для вимірювання забруднення;
- купівля квартир в менш забруднених районах населених пунктів;
- купівля безртутних батарейок;
- встановлення душової kabіни з низькою витратою води;
- оподаткування палива;
- оподаткування викидів вуглецю та інше.

Спираючись на державне регулювання природоохоронної діяльності, основними важелями щодо регулювання можна вважати: екологічну експертизу, державні стандарти і норми, екологічне страхування, договори на комплексне природокористування, норми амортизації основних природоохоронних виробничих фондів тощо. Підприємницька діяльність регулюється природоохоронним законодавством України та здійснюється

відповідно до встановлених законів та підзаконних актів. Однією з основних умов вдосконалення природоохоронна діяльність підприємства, планування та реалізації програм і рішень, спрямованих на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище є облік і класифікація джерел впливу на навколишнє середовище, використаних ресурсів, складу і обсягу відходів, викидів в атмосферу і скидів у водні об'єкти [11, с.66-67].

Після повномасштабного вторгнення країни – агресора Росії, питання пов'язані з екологічною ситуацією та екологічною діяльністю підприємств стають все більш актуальними. Більшість громадян при опитуванні (рис. 3) зауважили, що протягом останніх років екологічна ситуація у світі (77,4%) в Україні (84,0%) та в містах їхнього проживання – населених пунктів (69,7%) погіршилася. Крім того екологічний стан у світі покращився, 8,8% респондентів, в Україні – 5,4%, в населених пунктах – 15,5%. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи хвилює Вас особисто стан екології?» представлено на рис. 3.

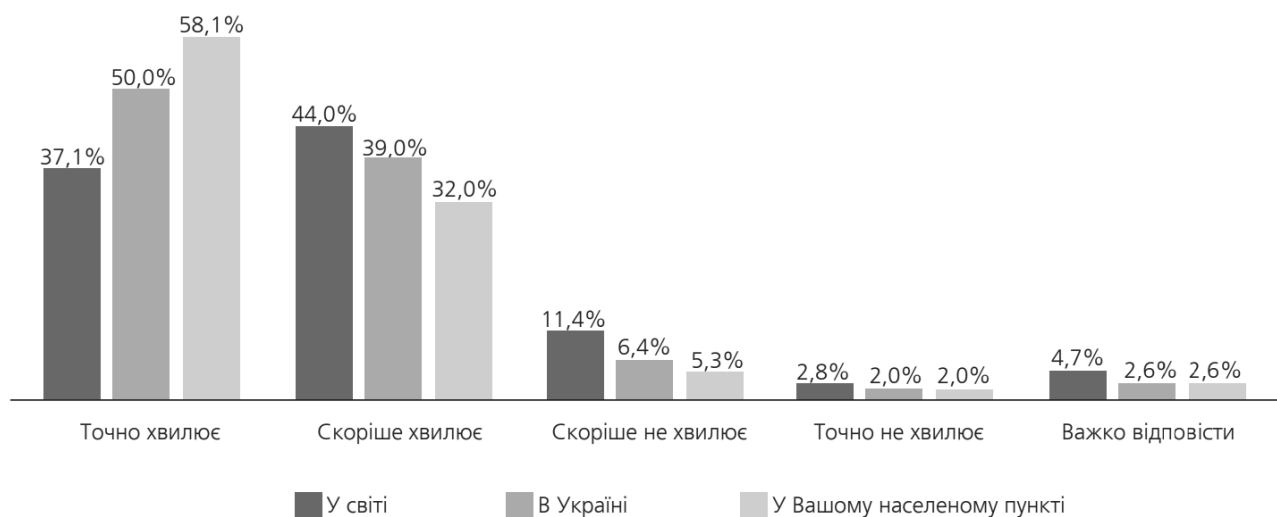

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи хвилює Вас особисто стан екології?» (2021 р.)

Джерело: [12]

Після 2022 року екологічний стан в Україні значно погіршився через наслідки повномасштабної війни, оскільки військові дії призвели до масштабних руйнувань промислових підприємств, інфраструктури, та забруднення навколишнього середовища. Влучання ракет в промислові об'єкти, нафтосховища та хімічні підприємства спричинили численні випадки забруднення повітря, води та ґрунтів токсичними речовинами, що має довготривалі негативні наслідки для екосистем та здоров'я населення.

Військові дії в лісах, заповідниках та інших природних зонах призвели до деградації екосистем та зникнення видів, що перебувають під загрозою. Крім того, міграція та переміщення населення, викликані війною, збільшили навантаження на екосистеми у відносно безпечних регіонах, що створює додатковий екологічний тиск.

Загалом, війна значно ускладнила контроль за екологічними показниками та виконанням природоохоронних заходів, а відновлення екологічної стабільності після закінчення війни вимагатиме значних зусиль і ресурсів, включаючи міжнародну підтримку та впровадження нових екологічних ініціатив для збереження та відновлення довкілля.

Зважаючи на результати опитування та досліджений нами матеріал, пропонуємо розглянути п'ять основних системних проблем екополітики, що загострилися під час війни в Україні (рис. 4):

Стосовно п'ятої проблеми Державною податковою службою України для об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням екологічним податком, платниками, зареєстрованими (взятими на облік) за місцем розміщення стаціонарних джерел забруднення, для утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройних формуваннями Російської Федерації, визначених Кабінетом Міністрів України, не нараховується та не

сплачується за I, II, III та IV квартали 2022 року екологічний податок за всі обсяги та види забруднення.

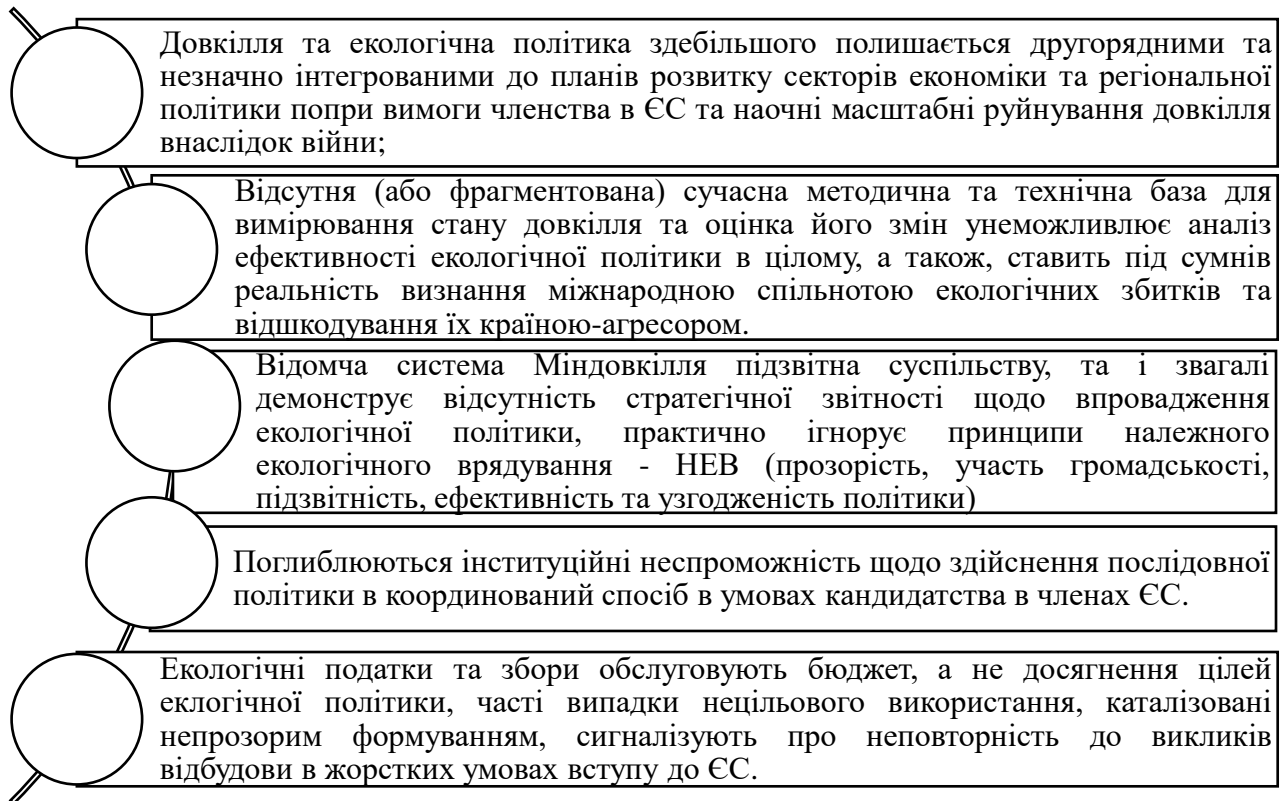

Рис. 4. Системні проблеми, що загострилися під час війни в Україні

Джерело: сформовано автором на основі: [13, с.5]

Екоподаток, виконує роль економічного стимулу для зниження рівня забруднення та раціонального використання природних ресурсів. З 2016 року по 2021 рік в Україні система сплати екологічних податків зазнала низки змін, які відображають намагання держави підвищити ефективність екологічного оподаткування та забезпечити кращий захист довкілля. Відповідно до статистичної інформації, з 1 січня по 31 грудня 2021 року було сплачено екоподатків на суму 5 435 566 210 грн. Графічно історію сплати екоподатків за 2016-2021 роки представлено в рис.5.

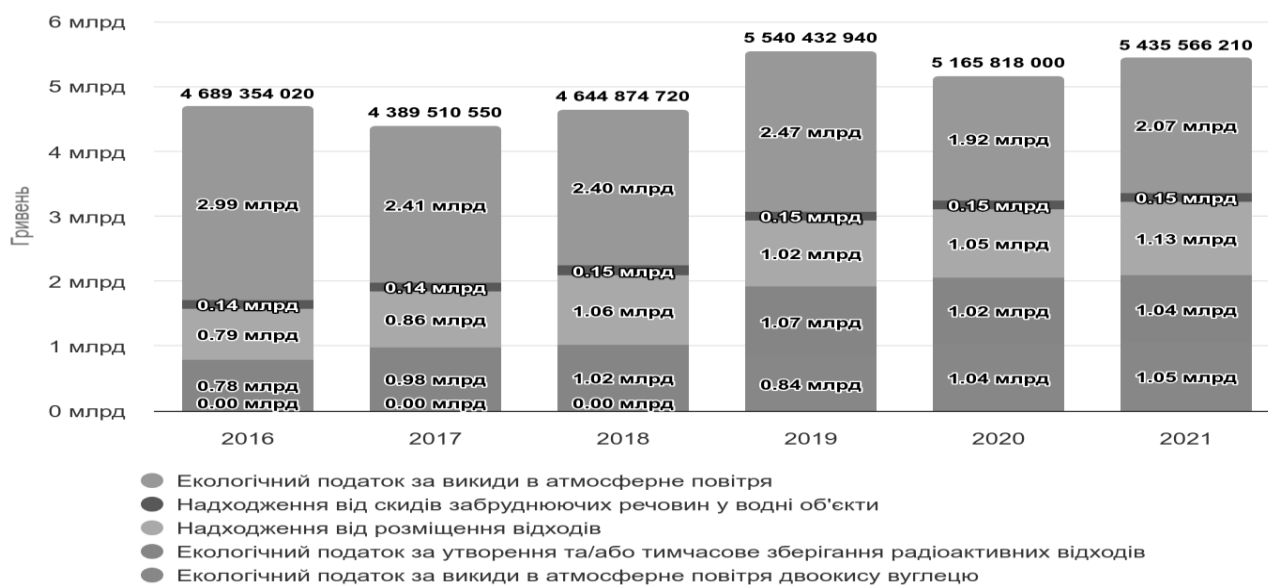

Рис. 5. Історія сплати екоподатків в Україні за 2016-2021 роки

Джерело: [14]

Упродовж цього періоду (рис. 5) спостерігалось поступове збільшення ставок екологічного податку, що пов'язано з прагненням уряду стимулювати підприємства до зниження забруднення та раціональнішого використання природних ресурсів. У 2020-2021 роках були обговорені ініціативи щодо реформування системи екологічного оподаткування з метою більш ефективного використання податків для фінансування екологічних проектів (заходи на зниження забруднення та розвиток «зелених» технологій).

Станом на квітень 2024 року до Податкового кодексу України (ПКУ) [15], керуючись яким підприємствам слід нараховувати та сплачувати екологічний податок за розміщення відходів, відбувається у термін до 15 липня поточного року з набранням змін лише з наступного року. У 2024 році екологічний податок сплачують наступні категорії (рис. 6).

Значка частина зібраних екоподатків надходить до загального фонду державного бюджету. Однак, питання ефективності використання цих коштів для екологічних цілей часто піднімалось громадськістю та експертами, адже не завжди дані ресурси були спрямовані на реальні екологічні проекти.

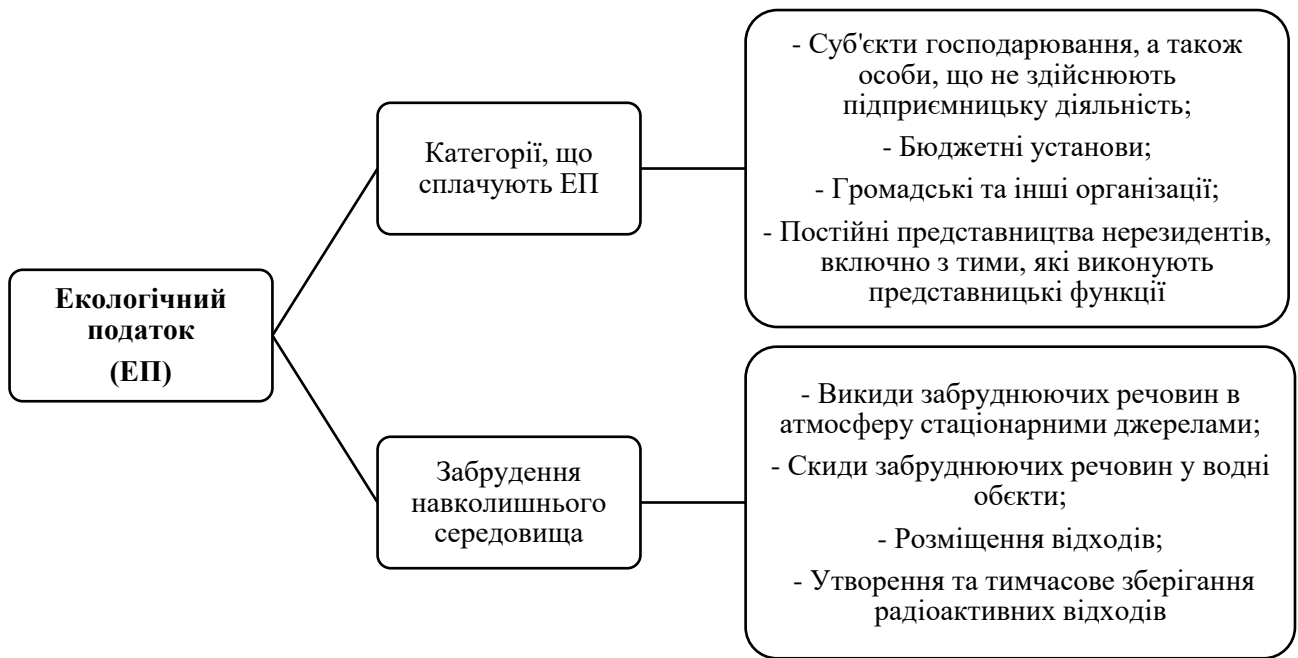

Рис. 6. Категорії, що сплачують екологічний податок та види забруднення навколишнього середовища

Джерело: сформовано автором

На 2024 рік екологічний податок в Україні продовжує бути важливим інструментом для стимулювання підприємств до зменшення негативного впливу на довкілля. Саме протягом останніх років, під впливом міжнародних організацій та європейського законодавства, Україна поступово вдосконалювала систему екологічного оподаткування, зокрема підвищуючи ставки податків на викиди вуглекислого газу (CO₂) з метою їх наближення до стандартів ЄС.

Крім того, реалії дотримання екологічного податку в умовах війни в Україні суттєво ускладнилися. З початком повномасштабної війни Росії проти України, бізнес-середовище зіткнулося з безпрецедентними викликами, серед яких порушення виробничих процесів, руйнування інфраструктури та значні економічні втрати. У зв'язку з цим, підприємства зосередили свої зусилля на збереженні базових операцій та виживанні, що, в свою чергу, вплинуло на дотримання екологічних норм та сплату екологічних податків.

Багато підприємств, особливо в зонах активних бойових дій, взагалі не мають можливості продовжувати свою діяльність, що призводить до відсутності надходжень від екологічних податків. Також, через воєнні дії та руйнування постраждала екологічна інфраструктура, а забруднення повітря, води та ґрунтів стало значною екологічною проблемою. З огляду на ці виклики, державні органи мають обмежені можливості контролювати та забезпечувати дотримання екологічних норм.

Незважаючи на ці труднощі, важливість екологічного податку та інших інструментів екологічного регулювання зберігається, оскільки вони допомагають забезпечувати ресурси для відновлення навколишнього середовища та підтримки екологічної стабільності у поствоєнний період. Україна продовжує адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, що вимагає подальшого розвитку та вдосконалення механізмів екологічного оподаткування.

Висновки. Аналіз еволюції суспільства через призму його екологічної орієнтації дозволяє дійти висновку, що кожна епоха додала свої унікальні внески у розуміння та ставлення до збереження довкілля. Сучасна епоха характеризується посиленням міжнародних зобов'язань, таких як внесок ЄС у кліматичні витрати, що підкреслює глобальну відповідальність у боротьбі зі зміною клімату. Водночас, результати опитувань свідчать про зростання екологічної свідомості серед населення, де більшість респондентів виражають занепокоєння станом довкілля. Системні проблеми, що загострилися під час війни в Україні, ускладнюють реалізацію екологічних заходів, що потребує додаткової уваги та підтримки з боку міжнародної спільноти.

Історія сплати екологічних податків в Україні з 2016 по 2021 рік відображає тенденцію до посилення контролю за забрудненням, проте війна після 2022 року суттєво вплинула на можливість підприємств дотримуватись екологічних стандартів. Незважаючи на це, категорії підприємств, що

оплачують екологічний податок, залишаються ключовими для зменшення негативного впливу на довкілля.

Особливу роль у цьому процесі відіграють екологічний облік та екологічна діяльність підприємств. Екологічний облік забезпечує систематизацію даних про вплив підприємств на довкілля, та є важливим для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і розробки стратегій сталого розвитку. В Україні, незважаючи на труднощі, пов'язані з війною, впровадження екологічного обліку дозволяє підприємствам не лише виконувати вимоги законодавства, але й підвищувати свою відповідальність перед суспільством та зменшувати екологічні ризики.

Перспективи розвитку екологічного обліку та діяльності в Україні залежать від здатності підприємств адаптуватися до нових викликів і посилити свої екологічні ініціативи, що у довгостроковій перспективі сприятиме відновленню та збереженню природних ресурсів країни.

Література

1. Chastain, C. E. (1973). Environmental accounting – US and U.K. Accountancy, 10-13.
2. Gambling, T. (1974). Societal accounting. London: George Allen and Unwin.
3. Ullman, A. A. (1976). The corporate environmental accounting system: a management tool for fighting environmental degradation. Accounting, Organizations and Society, 1(1), 71-79.
4. Dierkes, M., & Preston, L. E. (1977). Corporate social accounting for the physical environment: A critical review and implementation proposal. Accounting, Organizations and Society, 2(1), 3-22.
5. Hopwood, A. G. (2009). Accounting and the environment. Accounting, Organizations and Society, 34(3-4), 433-439.

6. Maunders, K. T., & Burritt, R. L. (1991). Accounting and ecological crisis. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 3, 9-26.
7. Замула І.В. Бухгалтерський облік еколо-гічної діяльності: теорія та методологія: дис. ...доктора екон. наук: 08.00.09. Житомир. 2010. 498 с.
8. European Commission services and European Environment Information and Observation Network (Eionet) (Eurostat online data code: sdg_13_50) URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_13_50/default/table?lang=en
9. Sustainable development in the European Union Statistical annex to the EU voluntary review 2023 edition. 2023.URL: https://europa.eu/european-union/contact/meet-us_en
10. Радей А. С. Екологічна свідомість і культура: теоретико-методологічний аспект / А. С. Радей // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2008. № 3(24). С. 74-78.
11. Розвиток підприємства на еколого-економічних засадах : [Електронний ресурс]. монографія / [Швиданенко Г. О., Криворучкіна О. В., Матукова Д. Г.]. К. : КНЕУ, 2017. 184 с.
12. Балюк С., Клаунінг Н., Четвертухіна К., Коваль-Гончар М. Екологічні тренди в Україні: погляд громадян. Звіт за результатами соціологічного дослідження, 2021, с. 11, URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17805.pdf>
13. Оцінка впровадження екологічної політики в Україні: п'ять системних проблем. Українська національна платформа. Форуму громадянського суспільства Східного партнерс. Київ. 2023. С. 30.
14. Екологічні податки України. SaveEcoBot. 2021. URL: <https://www.saveecobot.com/analytics/ecotaxes>
15. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

References

1. Chastain, C.E. (1973), Environmental accounting – US and U.K “”, Accountancy, pp. 10-13.
2. Gambling, T. (1974), Societal accounting, George Allen and Unwin, London, UK.
3. Ullman, A.A. (1976), “The corporate environmental accounting system: a management tool for fighting environmental degradation”, Accounting, Organizations and Society, vol. 1 (1), pp. 71-79.
4. Dierkes, M. and Preston, L.E. (1977), “Corporate social accounting for the physical environment: A critical review and implementation proposal”, Accounting, Organizations and Society, vol. 2 (1), pp. 3-22.
5. Hopwood, A.G. (2009), “Accounting and the environment”, Accounting, Organizations and Society, vol. 34 (3-4), pp. 433-439.
6. Maunders, K.T. and Burritt, R.L. (1991), “Accounting and ecological crisis”, Accounting, Auditing and Accountability Journal, vol. 3, pp. 9-26.
7. Zamula, I.V. (2010), “Accounting of environmental activities: theory and methodology”, Doctor Thesis, Economy, Zhytomyr, Ukraine.
8. Eurostat (2024), “European Commission services and European Environment Information and Observation Network (Eionet)”, available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_13_50/default/table?lang=en (Accessed 15 Aug 2024).
9. European Union (2023), “Sustainable development in the European Union Statistical annex to the EU voluntary review 2023 edition”, available at: https://europa.eu/european-union/contact/meet-us_en (Accessed 15 Aug 2024).
10. Radej, A.S. (2008), “Ecological consciousness and culture: theoretical and methodological aspect”, Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika : zbirnyk naukovykh prats', vol. 3 (24), pp. 74-78.

11. Shvydanenko, H.O. Kryvoruchkina, O.V. and Matukova, D.H. (2017), Rozvytok pidpryiemstva na ekoloho-ekonomichnykh zasadakh [Development of the enterprise on an ecological and economic basis], KNEU, Kyiv, Ukraine.
12. Baliuk, S. Klauninh, N. Chetvertukhina, K. and Koval'-Honchar, M. (2021), “Environmental trends in Ukraine: citizens' view”, available at: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17805.pdf> (Accessed 15 Aug 2024).
13. Ukrains'ka natsional'na platforma (2023), Otsinka vprovadzhennia ekolohichnoi polityky v Ukraini: p'iat' systemnykh problem [Evaluation of the implementation of environmental policy in Ukraine: five systemic problems], Ukrains'ka natsional'na platforma. Forumu hromadians'koho suspil'stva Skhidnoho partners, Kyiv, Ukraine.
14. SaveEcoBot (2021), “Environmental taxes of Ukraine”, available at: <https://www.saveecobot.com/analytics/ecotaxes> (Accessed 15 Aug 2024).
15. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 15 Aug 2024).

Стаття надійшла до редакції 31.08.2024 р.